

Biegun winy według Anodinej

Raport Komisji Technicznej Międzypaństwowego Komitetu Lotniczego, zaprezentowany w środę, zawiera niezwykle obszerny materiał zupełnie nie techniczny, ale psychologiczny. Teza o presji i naciskach ze strony pasażerów samolotu Tu-154M na załogę wymagała podparcia badaniami ekspertów. Ci nie cofnęli się przed opublikowaniem delikatnych osobistych informacji o tragicznie zmarłym dowódcy załogi mjr. Arkadiuszu Protasiuku.

Chociaż specjaliści MAK otrzymali od polskich Sił Powietrznych szczegółowy wykaz badań psychologicznych Arkadiusza Protasiuka z lat 1993-2010 wraz z ich szczegółowymi wynikami oraz ogólną opinią psychologa, uważają dostarczone dane za niewystarczające. Według nich, stosowane przez polskie instytucje metody badania pilotów są niewystarczające do dogłębnej i wszechstronnej oceny osobowości oraz wskazania cech o znaczeniu dla wykonywania zawodów lotniczych. Trudno się temu dziwić, gdyż wniosek z wykonywanych 17 razy kompleksowych badań pilota może być tylko jeden - śp. Arkadiusz Protasiuk był osobą o dojrzałej, ukształtowanej i stabilnej osobowości, człowiekiem odpornym na stres, zdecydowanym, sumiennym i odpowiedzialnym. Takie przedstawienie sprawy nie nadawało się do sformułowanej zaraz po katastrofie i uparcie powtarzanej przez Rosjan tezy o naciskach skłaniających do nadmiernego ryzyka i lądowania za wszelką cenę.

Taką presją miał być lęk przed niezadowoleniem ze strony lecącego samolotem prezydenta. Dodatkowy nacisk stanowiła, według psychologów MAK i moskiewskiego Wojskowego Instytutu Medycyny Lotniczej, domniemywana obecność w kabinie dowódcy Sił Powietrznych generała Andrzeja Błasika. W tym celu analizowane są słowa pilotów zarejestrowane podczas ich ostatniego lotu, autorzy raportu próbują dopatrzeć się w nich wahań i wątpliwości, dowodów stanu stresu i napięcia. Drobiazgowo rozważana jest krótka rozmowa z dyrektorem Protokołu Dyplomatycznego MSZ Mariuszem Kazaną, który pyta pilotów o sytuację i informuje ich, że na razie nie ma decyzji prezydenta. Dla rosyjskich ekspertów skutkiem tej rozmowy były tak silne obawy o niezadowolenie głowy państwa, że dowódca miał, nie zważając na nic, lądować niezależnie od warunków, przepisów i zdrowego rozsądku.

Wojny gruzińskiej ciąg dalszy

Specjaliści MAK powracają również do wydarzeń ze sławnej wizyty Lecha Kaczyńskiego z innymi głowami

państw w Tbilisi 12 sierpnia 2008 roku. Doszło wówczas do sporu prezydenta z dowódcą załogi rządowego samolotu. Lech Kaczyński chciał lądować w samym Tbilisi, a pilot wylądował ostatecznie, zgodnie z planem, w Gandzy (leżącej w nieobjętym wojną Azerbejdżanie). Prezydent miał duże pretensje do pilota i całej załogi (Arkadiusz Protasiuk był wtedy drugim pilotem), jednak zmienił zdanie.

- W Święto Wojska Polskiego, 15 sierpnia, podczas defilady prezydent poprosił generała Błasika na bok i zapytał go o to, kto miał wtedy rację. Generał odpowiedział, że załoga działała zgodnie z przepisami. Czyli nie powinienem mieć do nich pretensji? - zapytał prezydent. Nie, panie prezydencie - odpowiedział generał Błasik. W takim razie ja uważam temat za zakończony - padła odpowiedź. I tak się stało. Wiem o tym bezpośrednio od Andrzeja Błasika - relacjonuje gen. Krzysztof Załęski, były zastępca dowódcy Sił Powietrznych. - Nigdy później Lech Kaczyński nie dał nam odczuć, że czuje jakiś dyskomfort. Nie mogliśmy być aż tak wrażliwi, żeby potem na przykład bać się latać z prezydentem. Taki pilot zostałby odsunięty od latania z VIP-ami - mówi były pilot tupolewa, który wielokrotnie dowodził prezydenckim samolotem. Jak się dowiedzieliśmy, nie jest prawdą, że dowódca tamtego lotu został na stałe odsunięty od latania z prezydentem. Biorąc to pod uwagę, twierdzenie, że dowódca Sił Powietrznych mógł powodować dodatkową presję na wykonanie zadania, którego oczekuje główny pasażer, jest absurdalne. Wręcz przeciwnie, Andrzej Błasik był gwarantem niezależności i samodzielności dowódcy.

MAK uważa jednak inaczej: generał musiał uczestniczyć w naciskaniu na załogę, bo był w kabinie. Dowody mające potwierdzać tę ostatnią tezę są wątpliwe, podobnie jak bezpodstawna teza o tym, że był nietrzeźwy. Oczywiście obecność w kokpicie mogła służyć tylko jednemu - namawianiu do lądowania. To twierdzenie nie przeszkadza w formułowaniu zarzutu, że generał Błasik nie zapobiegł katastrofie. Specjaliści MAK uważają, że nieznaną tupolewa dowódca powinien w pewnym momencie jednak zainterweniować i kazać załodze zmienić sposób prowadzenia samolotu.

Pierwszy po Bogu

Dowódca statku powietrznego jest upoważniony do wydawania poleceń wszystkim osobom znajdującym się na pokładzie, niezależnie od ich stopnia wojskowego i statusu - czytamy w oficjalnej instrukcji. Ale korzenie tej zasady są starsze niż lotnictwo. To, że do pierwszego po Bogu należy ostatnie słowo na pokładzie, ustalili już starożytni żeglarze z Fenicji i Egiptu. - Zawsze decyduje dowódca. Ten, kto jest wpisany jako dowódca statku powietrznego, dowodzi i nie ma znaczenia, czy jest tam generał, czy prezydent. Dla podchorążego autorytetem jest jego instruktor, do niego należy wpojenie właściwego pojmowania tej i innych zasad - tłumaczy ppłk Janusz Chojecki z dęblińskiej Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych.

Sito kwalifikacyjne jest w lotnictwie wojskowym bardzo gęste. Rozpoczyna się od egzaminów wstępnych, szczegółowych badań lekarskich i psychologicznych, następnie szeregu egzaminów, testów i kontroli podczas

nauki i szkolenia lotniczego. - Instruktorzy, którzy uczą lotniczego rzemiosła, oceniają bardzo rzetelnie zaobserwowane cechy osobowościowe u swoich podopiecznych. W trakcie szkolenia praktycznego w 4. Skrzydle Lotnictwa Szkolnego, oprócz zasad pilotażu, wpajają młodym pilotom zasady odpowiedzialności za siebie i za innych oraz kładą szczególny nacisk na bezwzględne stosowanie się do zasad bezpieczeństwa lotów - mówi kpt. Grzegorz Grabarczuk z 4. SLSz. - Nie ma mowy o nadużywaniu alkoholu, o narkotykach w ogóle. Żandarmeria Wojskowa przeprowadza wrywkowe kontrole podchorążych. Nasze dowództwo przywiązuje do tego dużą wagę - dodaje ppłk Chojecki.

System szkolenia lotników jest tak skonstruowany, że osoby, które nie sprostają wymaganiom narzuconym przez program szkolenia albo z innych powodów nie mogą mu sprostać, nie zostaną pilotami wojskowymi. - Uważam, że podchorążowie, którzy pozytywnie zakończą praktyczne szkolenie lotnicze w 4. SLSz, mają odpowiednie kwalifikacje i predyspozycje do tego, aby w przyszłości bezpiecznie wykonywać zadania lotnicze - dodaje kpt. Grabarczuk.

Ludzie nieprzypadkowi

Rosyjscy specjaliści zarzucają mjr. Protasiukowi, że zbyt rzadko latał jako dowódca, a jedynie jako drugi pilot, co ich zdaniem spowodowało, że nie rozwinęły się w nim w wystarczającym stopniu zdolności przywódcze. Nie potwierdzają tego prowadzone wielokrotnie badania. Arkadiusz Protasiuk przeleciał 445 godzin jako pierwszy pilot, jego samodzielność kształtowało nie tylko doświadczenie lotnicze, ale również studia politologiczne na liberalnie zorientowanym Uniwersytecie Warszawskim oraz w Wojskowej Akademii Technicznej.

Szkolenie pilotów obejmuje także kształtowanie odpowiednich cech osobowości. Pożądany profil psychologiczny pilota i dowódcy jest opisany i badany. - Każdy kandydat już na etapie egzaminów wstępnych jest badany pod kątem psychologicznym i odpowiednia komisja decyduje, czy ma predyspozycje do zostania pilotem, a w dalszej perspektywie dowódcą. Jak wiadomo, sito selekcji jest u nas gęste - opowiada kpt. Grabarczuk. Później osobowość przyszłego pilota kształtuje się w szkole oficerskiej. Następnie oficerowie są wielokrotnie poddawani różnorodnym testom i badaniom, przynajmniej raz w roku. Na liście, którą dysponował MAK, wymieniono kilkanaście rodzajów testów, którym poddano Protasiuka, w tym znanym powszechnie testom Ravena i Cattela, a także badaniom specyficznie zorientowanym na umiejętności lotnicze. Do tego, jak można przypuszczać, w przypadku pilotów specpułku dochodzi stały monitoring ze strony służby kontrwywiadu wojskowego. Trudno sobie wyobrazić, żeby to wszystko miało mniejszą wartość niż rosyjska analiza półgodzinnego nagrania bardzo niskiej jakości, w którym rozmowy z udziałem dowódcy miały charakter przede wszystkim fachowy i techniczny.

Środowisko pilotów jest grupą ludzi wyjątkowo rzetelnych i odpowiedzialnych. - Jeżeli ktoś ma problemy

emocjonalne czy ogólnie osobiste, to koledzy to widzą. Wiadomo, jaki to jest zawód: tu koleżeństwo musi być bardzo dojrzałe. Oni nawet sami siebie weryfikują. Wtedy się taką osobę dla jej dobra na jakiś czas odsuwa od lotów - wyjaśnia pilot-instruktor, z którym rozmawiamy. Gdyby mjr Protasiuk tak bardzo bał się powtórzenia wydarzeń z lotu do Gruzji, po prostu nie latałby z prezydentem.

Prawo i etyka się nie liczą

Jeden z testów osobowości, którym go badano, NEO-FFI Costy-McCrae, został zamieszczony jako załącznik do dokumentów opublikowanych przez MAK. Widać odpowiedzi na 60 osobistych pytań, jest też wynik w postaci odczytanych z klucza parametrów psychologicznych w pięciu różnych skalach. Ten test jest w Polsce własnością Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. - Upublicznianie wyników badań psychologicznych jest niezgodne z prawem. Jeżeli osoba badana chce podać do publicznej wiadomości swoje wyniki, to oczywiście ma prawo to zrobić. To samo dotyczy interpretacji tych wyników i postawionej diagnozy. Wszystko to stanowi własność osoby badanej. Publikacja bez wiedzy i zgody osoby zainteresowanej narusza jej dobra osobiste. Do wglądu w wyniki mają prawo jedynie upoważnione osoby z instytucji zlecającej badanie, sama osoba badana oraz psycholog dokonujący interpretacji - powiedziała Naszemu Dziennikowi Joanna Stańczak z Pracowni Testów Psychologicznych Towarzystwa. Ochronie podlega nawet tekst niewypełnionego arkusza pytań. - Pytania, pozycje testowe i inne elementy nie mogą być ujawniane, gdyż po upublicznieniu tracą wartość diagnostyczną - narzędzie jest spalone. Publikowanie bez naszej wiedzy i zgody testów wydawanych przez naszą pracownię na podstawie umów licencyjnych z właścicielem praw autorskich jest łamaniem prawa autorskiego - wyjaśnia psycholog.

Widoczny jest jednak cel, dla którego zdecydowano się na publikację tego właśnie testu spośród 34 wykonanych podczas 17 badań stanu psychicznego Arkadiusza Protasiuka. Chodzi o test NEO-FFI z 7 stycznia 2009 roku, którego wynik w skali ugodowość wynosi 6 sten. Skala stenowa dopasowuje wynik badania do rozkładu cechy w społeczeństwie. Można w niej osiągnąć poziom od 1 do 10. Średnia dla całej populacji przypada między 5. i 6. poziomem. Zatem wynik 6 oznacza, że cecha jest równa lub nieznacznie większa niż średnia dla całej populacji. Co to oznacza? Ugodowość w rozumieniu tego testu to pozytywne lub negatywne nastawienie do innych ludzi, interpersonalna orientacja przejawiająca się w altruizmie albo antagonizmie, doświadczanych w uczuciach, myślach i działaniu. Czy altruizm i pozytywne nastawienie do innych oznacza również uległość i lękliwość? Poziom lęku jest u tragicznie zmarłego pilota bardzo niski, a badania traktowały to zjawisko w różnych aspektach, także interpersonalnych. Rosjanie powołują się jednak na następujące zdanie dr. n. med. Mariana Macandera, który wykonywał większość badań Protasiuka: Zaistniała sytuacja ekstremalna na pokładzie samolotu (...) mogła mieć wpływ na sposób przeciwstawiania się zewnętrznym dystraktorom [czynnikom rozprasającym uwagę - przyp. red.]. To właśnie na podstawie tego

jednego zdania MAK wywiódł, że pilot pod wpływem lęku przed tym, że prezydent wkurzy się, stracił naturalne i wyuczone opanowanie.

Piotr Falkowski Fragment opinii psychologa klinicznego, dr. n. med. Mariana Macandera z Wojskowego Instytutu Medycyny Lotniczej w Warszawie: Prawdłowo działał w sytuacjach stresowych. Działanie to było przemyślane w dążeniu do znalezienia właściwego rozwiązania. Był osobą kreatywną w rozwiązywaniu problemów. W dążeniu do określonego celu kierował się zdrową rywalizacją. W swoim życiu stosował zasadę dobrze wykonanej pracy, a nie walki o swoje interesy. Znał swoją wartość jako człowiek i operator (pilot). Nie dążył za wszelką cenę do zwrócenia uwagi innych na siebie i swoje działanie. Swoim zachowaniem i postępowaniem nie dopuszczał do gromadzenia w sobie negatywnych emocji.

Результаты

**психологического обследования к-на Аркадиуша Протасюка,
проведенные психологами в 1997–2010гг в ходе
медицинского обследования летного состава
военными медицинскими комиссиями**

Warszawa 2010.06.01

Wyniki badań psychologicznych kpt. Arkadiusza PROTASIUKA przeprowadzone przez psychologów w latach 1997 – 2010 r. w ramach badań okresowych w Wojskowych Komisjach Lotniczo – Lekarskich.

Data badania	Wynik testów	Opinia służbowa	Wniosek
12.02.1993	T. Raven – 37/10 TSP-3 – 35/10 KDBT – P-57/4, Ri-71/7 STAI – x-1-35/5, x-2-32/5 MPI-N-12/6, E-30/5, K-18/7	Po ukończeniu OLL - pozytywna	ZDOLNY
08.02.1994	KDBT – P-63, Ri-59 STAI – x-1-35, x-2-32 MPI – N-6, E-25, K-10	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
04.10.1994	STAI – x-1-28, x-2-26 MPI – N-4, E-30, K-20	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
11.12.1995	CRa 293/50/1 CRp 212/100/0 STAI – x-1-28, x-2-26	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
06.11.1996	CRa 303/50/1 CRp 208/100/0 STAI x-1-20, x-2-21 MPI – N-3, E-43, K-7	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
06.11.1997	MPI – N-4, E-30, K-12 Pieron S- 378/10 P- 89/10 D- 3/8	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY

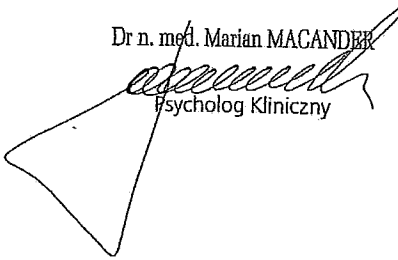
03.11.1998	Analiza charakterystyki lotniczej	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
25.01.2000	STAI X-1-25, X-2-24	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
26.01.2001	Analiza charakterystyki lotniczej	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
24.01.2002	Test CATTELLA B-18 C II° N – 53, I – 49	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
07.01.2003	Analiza charakterystyki lotniczej	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
15.01.2004	STAI X – 1-33, X – 2-26 Pieron S – 427/10 P – 95/10 D – 10/5	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
13.01.2005	Analiza charakterystyki lotniczej	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
17.01.2006	T. Raven – 39/10	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
30.01.2007	STAI X – 1-21, X – 2-24	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
29.01.2008	Analiza charakterystyki lotniczej	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
07.01.2009	NEO – FFI N – 13/4 E – 35/8 O – 24/5 U – 31/6 S – 35/6 Cognitron	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY

11.01.2010	CISS SSZ – 67/8 SSE – 31/3 SSU – 54/8 ACZ – 22/7 PKT – 21/8 B – 19 Podwójny Labirynt	Opinia służbowa - pozytywna	ZDOLNY
------------	---	-----------------------------------	--------

Opracował

Dr n. med. Marian MACANDEK

Psycholog Kliniczny

Описание опросника NEO - FFI

Opis kwestionariusza NEO – FFI

Podstawowe wymiary osobowości w ujęciu modelu Costy i McCrae

Model osobowości w ujęciu Costy i McCrae (1992b) obejmuje pięć głównych czynników (czy inaczej wymiarów): neurotyczność, ekstrawersję, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność, z których każdy zawiera po sześć składników, pozwalających na ich rozłączną klasyfikację. Czynniki te i ich składniki zostaną opisane poniżej.

NEUROTYCZNOŚĆ

Neurotyczność (*Neuroticism*, N, lub NEU) jest wy miarem odzwierciedlającym przystosowanie emocjonalne *versus* emocjonalne niezrównoważenie (emocjonalność w zakresie negatywnych emocji). Neurotyczność oznacza podatność na doświadczanie negatywnych emocji, takich jak strach, zmieszanie, niezadowolenie, gniew, poczucie winy, oraz wrażliwość na stres psychologiczny. Ze względu na fakt, że emocje negatywne rzutują na adaptację jednostki do środowiska, osoby neurotyczne są skłonne do irracjonalnych pomysłów, stosunkowo mało zdolne do kontrolowania swoich popędów oraz zmagania się ze stresem. Osoby z małą neurotycznością są natomiast emocjonalnie stabilne, spokojne, zrelaksowane i zdolne do zmagania się ze stresem, bez doświadczania obaw, napięć i rozdrażnienia.

Cecha ta, chociaż stanowi czynnik ryzyka zaburzeń zachowania, jest przede wszystkim - w opinii autorów - wy miarem normalnej osobowości. Możliwe jest zatem, że jednostka wykazuje duże nasilenie tej cechy, a jednocześnie jest wolna od zaburzeń psychiatrycznych. W tym aspekcie neurotyczność różni się znacząco od ujęcia Eysencka (1970),

który traktuje tę cechę jako właściwość różnicującą osobowość zdrową od chorej, a więc podatnej na nerwicę. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że zapożyczenie terminu neurotyczność z koncepcji Eysencka i nadanie mu statusu wymiaru normalnej osobowości nie wydaje się w pełni uzasadnione teoretycznie (por. Dolliver, 1991). Prawdopodobnie pojęcie emocjonalności (por. Strelau, 1992) czy reaktywności emocjonalnej może być bliższe faktycznej charakterystyce tego czynnika. Propozycje zmiany nazwy tego wymiaru osobowości były już zgłaszane w literaturze dotyczącej Wielkiej Piątki (Błock, 1995).

Neurotyczność obejmuje sześć formalnie wyróżnionych składników; są to: lęk (*anxiety*; tendencja do reagowania napięciem i strachem, nerwowość i skłonność do martwienia się), agresywna wrogość (*angry hostility*; tendencja do doświadczania gniewu i irytacji, choć niekoniecznie wyrażanych na zewnątrz), depresyjność (*depression*; tendencja do doświadczania poczucia winy, smutku, bezradności i samotności), impulsywność (*impulsiveness*; niezdolność do kontrolowania pragnień i popędów), nadwrażliwość (*vulnerability*; podatność na stres - niezdolność do zmagania się ze stresem, tendencja do reagowania poczuciem bezradności i paniką w trudnych sytuacjach) i nadmierny samokrytycyzm (*self-consciousness*; lęk społeczny - niskie poczucie wartości, wstydlivość i poczucie zmieszania w obecności innych).

EKSTRAWERSJA

Ekstrawersja (*Extraversion*, E lub EKS) jest wymiarem charakteryzującym jakość i ilość interakcji społecznych oraz poziom aktywności, energii i zdolność do odczuwania pozytywnych emocji. Osoby ekstrawertywne są zatem nie tylko przyjacielskie i rozmowne, ale także skłonne do zabawy i poszukiwania stymulacji oraz wykazują optymizm życiowy i pogodny nastrój. Osoby introwertywne z kolei

charakteryzuje raczej brak zachowań ekstrawertywnych aniżeli ich pełna odwrotność. Wykazują one zatem raczej rezerwę w kontaktach społecznych niż wrogość, brak optymizmu, który niekoniecznie musi oznaczać pesymizm czy brak poczucia szczęścia, oraz preferencje do przebywania w samotności i nieśmiałość, co nie oznacza lęku społecznego. Autorzy odwołują się tutaj do starej opinii Eysencka (1970), który odróżniał introwertywną nieśmiałość od neurotycznej nieśmiałości (nadmiernego samokrytycyzmu). Introwertykowi nie zależy na towarzystwie, ponieważ woli być sam, podczas gdy neurotyk pragnie towarzystwa, a jednocześnie obawia się kontaktów społecznych. Obie tendencje mogą być podobnie klasyfikowane, ale mają odmienne mechanizmy.

Konceptualizacja ekstrawersji Costy i McCrae różni się znacząco zarówno od klasycznego ujęcia Junga, który wiązał ją z refleksyjnością (w modelu NEOAC klasyfikowaną jako wskaźnik wysokiej otwartości), jak i od ujęcia Eysencka, który współcześnie zawężył ekstrawersję do towarzyskości.

Ekstrawersja obejmuje również sześć formalnie wyróżnionych składników: towarzyskość (*gregariousness*; zakres i ilość utrzymywanych kontaktów z innymi ludźmi), serdeczność (*warmth*; zdolność do utrzymywania bliskich związków z innymi ludźmi, przyjacielskość), asertywność (*assertiveness*; tendencje dominatywne i przywódcze), aktywność (*activity*; tempo, wigor, energia, potrzeba bycia zajęтым i zaangażowanym), poszukiwanie doznań (*excitement-seeking*; poszukiwanie podnieć i stymulacji, np. ryzyka, stymulacji sensorycznej) i emocjonalność w zakresie pozytywnych emocji (*positive emotions*; tendencja do reagowania pozytywnymi emocjami, np. radością, poczuciem szczęścia, oraz generalnie pogodny nastrój i optymizm życiowy).

OTWARTOŚĆ NA DOŚWIADCZENIE

Otwartość na doświadczenie (*Openness to Experience, O* lub OTW) jest wymiarem opisującym tendencję jednostki do poszukiwania i pozytywnego wartościowania doświadczeń życiowych, tolerancję wobec nowości i ciekawość poznawczą. Osoby o dużej otwartości są ciekawe zjawisk zarówno świata zewnętrznego, jak i wewnętrznego, oraz - jak sądzą Costa i McCrae - mają życie bogatsze pod względem liczby doświadczeń i przeżyć. Osoby o niskiej otwartości są natomiast konwencjonalne w zachowaniu i konserwatywne w poglądach.

Otwartość najbardziej ze wszystkich cech NEOAC wiąże się z cechami intelektu. Związek ten dotyczy jednak raczej zdolności do myślenia dywergencyjnego i kreatywności niż zdolności do myślenia konwergencyjnego i inteligencji akademickiej. Autorzy uważają bowiem, że wielu bardzo inteligentnych ludzi nie jest otwartych na doświadczenie, a równocześnie wielu otwartych ludzi nie jest szczególnie sprawnych intelektualnie.

Costa i McCrae przestrzegają jednocześnie przed uproszczonym wartościowaniem otwartości. Mała otwartość i związany z tym konserwatyzm polityczny i społeczny nie oznaczają bowiem wprost tendencji autorytarnych: wrogości związanej z nietolerancją i autorytarnej agresji (tendencje te związane są raczej z małą ugodowością). Osoby otwarte są niekonwencjonalne, skłonne do kwestionowania autorytetów, niezależne w sądach i nastawione na odkrywanie nowych politycznych, społecznych oraz etycznych idei; mogą być zatem łatwo postrzegane, np. przez psychologów, jako bardziej dojrzałe i zdrowsze. Wartość dużej lub małej otwartości nie jest jednak bezpośrednia i zależy w głównej mierze od wymagań danego środowiska i sytuacji. Na przykład, kontynuując myśl autorów, można powiedzieć, że rzeczywiście trudno pozytywnie wartościować dużą

otwartość u policjanta, który (przynajmniej w teorii) powinien być ostoją prawa, niezłomnych zasad i praworządności, a nie wykazywać tendencji do filozofowania i niekonwencjonalnej interpretacji przepisów.

Otwartość na doświadczenie obejmuje sześć składników; są to: wyobraźnia (*fantasy*; fantazja i żywa, twórcza wyobraźnia), estetyka (*aesthetics*; wrażliwość estetyczna, zainteresowanie sztuką), uczucia (*feelings*; otwartość na stany emocjonalne innych ludzi), działania (*actions*; aktywne poszukiwanie nowych bodźców), idee (*ideas*; intelektualna ciekawość, zainteresowania filozoficzne) i wartości (*values*; gotowość do analizy wartości społecznych, politycznych i religijnych, odwrotność dogmatyzmu).

UGODOWOŚĆ

Ugodowość (*Agreeableness, A* lub UGD) jest wymiarem opisującym pozytywne *versus* negatywne nastawienie do innych ludzi, orientację interpersonalną przejawiającą się w altruizmie *versus* antagonizmie, doświadczanych w uczuciach, myślach i działaniu. Na poziomie poznawczym cecha ta przejawia się jako zaufanie do innych albo brak zaufania, na poziomie emocjonalnym -jako wrażliwość albo obojętność na sprawy innych ludzi, zaś na poziomie behawioralnym - jako nastawienie kooperacyjne w przeciwstawieniu do rywalizacyjnego. Osoby o dużej ugodowości są zatem sympatyczne wobec innych i skłonne do udzielania im pomocy oraz sądzą, że inni ludzie mają identyczne postawy, jak one. Natomiast osoby mało ugodowe są egocentryczne, sceptyczne w opiniach na temat intencji innych ludzi oraz przejawiają raczej nastawienie rywalizacyjne niż kooperatywne.

Podobnie jak inne cechy, ugodowość nie powinna być jednak w prosty sposób wartościowana. Co prawda ludzie o dużej ugodowości są zazwyczaj bardziej popularni w swoim środowisku społecznym

i postrzegani jako zdrowsi osobowościowo, ale - jak sądzą autorzy - w wielu sytuacjach walka o swoje własne interesy może okazać się bardziej przystosowawcza niż tendencja do wycofywania się i ulegania. Ponadto, oba bieguny tej cechy mogą wiązać się z zachowaniami patologicznymi: skrajnie niska ugodowość może wiązać się z tendencjami aspołecznymi, narcyzmem i zaburzeniami o charakterze paranoidalnym, zaś skrajnie duża - stanowić podstawę do ukształtowania się tzw. osobowości społecznie uzależnionej. W dodatku, skrajne bieguny omawianej cechy mogą być czynnikami ryzyka chorób psychosomatycznych. Mała ugodowość wydaje się stanowić czynnik ryzyka choroby wieńcowej serca (Costa i McCrae, 1992b), zaś duża ugodowość - jak można sądzić na podstawie opisów psychologicznych osobowości Typu C (Temoshk i Dreher, 1991) - jest elementem charakterystycznym dla osób z chorobą nowotworową.

Ugodowość obejmuje jako składniki: zaufanie (*trust*; przekonanie, że inni mają uczciwe intencje vs sceptycyzm i cynizm oraz przekonanie, że inni mogą być nieuczciwi i niebezpieczni), prostolinijność (*straightforwardness*; prosto-duszność, szczerłość i naiwność społeczna vs tendencja do manipulowania innymi ludźmi), altruizm (*altruism*; tendencja do koncentrowania się na potrzebach innych ludzi i udzielania im pomocy vs egocentryzm), ustępliwość (*compliance*; sposób reagowania na konflikty interpersonalne: powściąganie agresywności, potulność i łagodność oraz tendencja, by „wybaczyć i zapomnieć”, vs agresywność i tendencje rywalizacyjne), skromność (*modesty*; realistyczny stosunek do samego siebie, brak tendencji do faworyzowania własnej osoby vs przekonanie o własnej wyższości i tendencje narcystyczne) oraz skłonność do rozczulania się (*tender-mindedness*; przejawianie uczuciowości i sympatii do innych, wspieranie organizacji i akcji charytatywnych vs racjonalność i rzeczowość w kontaktach z innymi oraz „mała wrażliwość na ludzkie

problemy społeczno-bytowe").

SUMIENNOŚĆ

Sumiennność (*Conscientiousness*, C lub SUM) jest wymiarem, który charakteryzuje stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel, czy - inaczej mówiąc - opisuje stosunek człowieka do pracy. Czynnikiem ten określa się niekiedy także mianem „woli dążenia do osiągnięć” lub „charakteru”. Costa i McCrae (1992a, 1994), a także Goldberg i Rosolack (1994) sądzą, że czynniki ugodowości i sumiennności są czynnikami źródłowymi, konstytuującymi wtórny wymiar psychotyczności w ujęciu Eysencka (1992).

Osoby o dużej sumiennności wykazują silną wolę, są zmotywowane do działania oraz wytrwale w realizowaniu swoich celów. Zazwyczaj też są postrzegane jako skrupulatne, punktualne i rzetelne w pracy oraz mają duże osiągnięcia akademickie i zawodowe. Duże nasilenie tej cechy wiąże się jednak także z tendencjami negatywnymi dla otoczenia społecznego: pracoholizmem, kompulsywną skłonnością do utrzymywania porządku i uciążliwym perfekcjonizmem.

Z kolei osoby o małej sumiennności nie powinny być charakteryzowane jako posiadające cechy, które stanowią całkowite przeciwieństwo wysokiej sumiennności; odznaczają się one raczej mniejszym nasileniem cech wcześniej wymienionych. A zatem mała sumiennność nie oznacza braku zasad moralnych, lecz raczej mniejszą skrupulatność w ich przestrzeganiu i mniejszą motywację do osiągnięć społecznych. Szereg danych wskazuje, że osoby te wykazują hedonistyczne nastawienie do życia.

Składniki sumiennności to: kompetencja (*competence*; przekonanie o możliwościach radzenia sobie w życiu vs przekonanie o braku

sprawności i braku umiejętności radzenia sobie z zadaniami), skłonność do utrzymywania porządku (*order*, uporządkowanie, staranność i schludność vs brak metodyczności i porządku w życiu oraz działaniu), obowiązkowość (*dutifulness*; ściśle kierowanie się własnymi zasadami, np. moralnymi, vs zawodność i nierzetelność), dążenie do osiągnięć (*achievement striving*; wysoki poziom aspiracji i silna motywacja do osiągania sukcesów w życiu, duże zaangażowanie w pracę, ale i skłonność do pracoholizmu, vs brak ambicji, brak jasno sprecyzowanych celów życiowych i rozleniwienie), samodyscyplina (*self-discipline*; umiejętność samomotywowania się, by ukończyć rozpoczęte zadania, nawet jeśli nie są atrakcyjne, vs tendencja do porzucania zadań przed ich zakończeniem) oraz rozwaga (*deliberation*; skłonność do starannego rozważania problemu przed podjęciem decyzji i rozpoczęciem działania vs impulsywność przy podejmowaniu decyzji, ale i spontaniczność oraz umiejętność podejmowania szybkich decyzji, jeśli jest to niezbędne).

Charakteryzując NEOAC, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych aspektów cech WP w ujęciu Costy i McCrae. Po pierwsze, cechy te charakteryzują tzw. osobowość normalną, chociaż ich ekstremalne nasilenie może sprzyjać powstawaniu zaburzeń zachowania i chorób psychosomatycznych. W tym znaczeniu nie należy więc przyjmować w stosunku do modelu WP prostej interpretacji klinicznej. Po drugie, cechy te nie mają charakteru klasycznych typów, pomimo że autorzy charakteryzując je, opisują głównie ekstremalne bieguny. W rzeczywistości cechy te mają charakter ciągły i - jak inne właściwości psychiczne - normalny rozkład w populacji. Model WP pozwala zatem na opis każdej osobowości. Po trzecie, na co już zwracaliśmy wcześniej uwagę, cechy te nie powinny być prosto wartościowane - dany biegun może bowiem wiązać się nie tylko z pozytywnymi, ale i negatywnymi, zarówno dla otoczenia społecznego, jak i dla danej jednostki,

tendencjami w zachowaniu. Nie należy więc dokonywać jednostronnej oceny osobowości, bowiem -jak stwierdza się to w klasycznej instrukcji kwestionariuszowej - „każda z tych cech ma swoje wady i zalety”. Wreszcie, po czwarte, zgodnie z opinią Costy i McCrae (1992a, 1992b), czynniki NEOAC spełniają kryteria wymagane od cech, które pretendują do miana podstawowych wymiarów osobowości. Kryteria te i ich implikacje dla opisu osobowości scharakteryzujemy poniżej.

Skale kwestionariusza

Kwestionariusz NEO-FFI zawiera pięć skal, pozwalających na pomiar podstawowych cech osobowości. Poniżej podano definicje poszczególnych cech oraz przykłady pozycji najbardziej charakterystycznych dla danej cechy.

Neurotyczność (NEU) - cecha osobowości odzwierciedlająca przystosowanie emocjonalne *versus* emocjonalne niezrównoważenie - podatność na doświadczanie negatywnych emocji, takich jak strach, zmieszanie, niezadowolenie, gniew, poczucie winy oraz wrażliwość na stres psychologiczny.

- Często czuję się napięty(a) i zdenerwowany(a).
- Często czuję się bezradny(a) i potrzebuję kogoś, kto rozwiązałby moje problemy.

Ekstrawersja (EKS) - cecha osobowości charakteryzująca jakość i ilość interakcji społecznych oraz poziom aktywności, energii i zdolność do odczuwania pozytywnych emocji.

- Lubię mieć wielu ludzi wokół siebie.
- Jestem wesoły(a) i pełen(na) werwy.

Otwartość na doświadczenie (OTW) - cecha osobowości opisująca tendencję jednostki do poszukiwania i pozytywnego wartościowania

doświadczeń życiowych, tolerancję na nowość i ciekawość poznawczą.

- Czasami, gdy czytam poezję lub oglądam dzieło sztuki, czuję „dreszczyk emocji” i falę podniecenia.
- Mało interesuje mnie dociekanie natury wszechświata i natury ludzkiej.

Ugodowość (UGD) - cecha osobowości opisująca pozytywne *versus* negatywne nastawienie do innych ludzi, interpersonalną orientację przejawiającą się w altruizmie *versus* antagonizmie, doświadczanych w uczuciach, myślach i działaniu.

- Niektórzy sądzą, że jestem zimny(a) i wyrachowany(a).
- W razie potrzeby jestem skłonny(a) manipulować innymi, aby dostać to, co chcę.

Sumienność (SUM) - cecha osobowości charakteryzująca stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel czy - inaczej mówiąc - opisująca stosunek człowieka do pracy.

- Mam jasno sprecyzowane cele i systematycznie pracuję, by je osiągnąć.
- Jestem osobą, która porządnie wykonuje swoją pracę.

Neurotyczność

Wynik wysoki - osoba wrażliwa, emocjonalna, skłonna do doświadczania napięć i martwienia się;

Wynik przeciętny - osoba ogólnie spokojna i zrównoważona, ale czasami doświadczająca gniewu, smutku i poczucia winy;

Wynik niski - osoba odporna na trudy życia, spokojna i zrelaksowana, dobrze radząca sobie w trudnych sytuacjach.

Ekstrawersja

Wynik wysoki - osoba towarzyska, aktywna, optymistyczna i entuzjastyczna;

Wynik przeciętny - osoba przeciętna pod względem towarzyskości i aktywności, lubi kontakty z innymi, ale także ceni sobie prywatność i intymność;

Wynik niski - osoba poważna, zachowująca rezerwę w kontaktach z innymi, woli przebywać sama lub w towarzystwie nielicznej grupy przyjaciół.

Otwartość na doświadczenie

Wynik wysoki - osoba otwarta na nowe doświadczenia, ma szerokie zainteresowania i żywą wyobraźnię;

Wynik przeciętny - osoba praktyczna, ale mająca także niekonwencjonalne zainteresowania, stara się utrzymać równowagę między „przywiązaniem do starego” a „fascynacją nowością”;

Wynik niski - osoba praktyczna, tradycyjna, „twardo stąpająca po ziemi”.

Ugodowość

Wynik wysoki - osoba miła, sympatyczna w kontaktach z innymi, niekonfliktowa, o „dobrym sercu”, wrażliwa na problemy innych;

Wynik przeciętny - osoba ogólnie miła i przyjazna, ale czasami może być nastawiona rywalizacyjnie;

Wynik niski - osoba sceptyczna, nastawiona rywalizacyjnie, traktująca innych rzeczowo, dająca im odczuć swoje niezadowolenie.

Sumienność

Wynik wysoki - osoba dobrze zorganizowana, skrupulatna i rzetelna, o silnej woli oraz wytrwała w dążeniu do celu;

Wynik przeciętny - osoba przeciętnie zorganizowana, ma zazwyczaj jasno określone cele życiowe, chociaż nie dąży do osiągnięcia ich „za wszelką cenę”;

Wynik niski - osoba „biorąca życie na gorąco”: bez planowania i spontanicznie, nie jest dobrze zorganizowana, ceni sobie wygodę życia i możliwość „leniuchowania”.

Результаты опроса к-на Протасюка Аркадиуша по опроснику NEO-FFI

NEO-FFI
<i>Paul T. Costa, Jr. i Robert R. McCrae</i>
<i>Adaptacja: P. Szczepaniak, M. Śliwińska, J. Strelau, B. Zawadzki</i>

Nazwisko ..... <u>PROTASIUK</u>	Imię ..... <u>ARKADIUSZ</u> .....
Data urodzenia ..... <u>10.11.1974</u>	Wykształcenie ..... <u>WYSZE</u> .....
Zawód ..... <u>PILOT</u>	Adres ..... <u>W. ul. Świętokrzyska 82/48B</u> .....

Skala	WS	Steny
NEU	<u>13</u>	<u>4</u>
EKS	<u>35</u>	<u>8</u>
OTW	<u>24</u>	<u>5</u>
UGD	<u>31</u>	<u>6</u>
SUM	<u>35</u>	<u>6</u>

INSTRUKCJA: Uważnie przeczytaj tę instrukcję, zanim zaczniesz pisać. Kwestionariusz ten składa się z 60 stwierdzeń. Przeczytaj każde z nich uważnie. Przy każdym zdaniu otocz kółkiem odpowiedź, która najlepiej wyraża Twoją opinię. Upewnij się, czy swoją odpowiedź wpisujesz przy odpowiednim stwierdzeniu.

Zakreśl:

1. gdy się ZDECYDOWANIE NIE ZGADZASZ lub gdy to stwierdzenie jest całkowicie nie trafne,
2. gdy się NIE ZGADZASZ lub gdy to stwierdzenie jest raczej nie trafne,
3. gdy NIE MASZ ZDANIA lub nie możesz się zdecydować, lub też to stwierdzenie jest równie trafne jak nie trafne,
4. gdy się ZGADZASZ lub gdy to stwierdzenie jest raczej trafne,
5. gdy się ZDECYDOWANIE ZGADZASZ lub gdy to stwierdzenie jest całkowicie trafne.

Zakreśl tylko jedną odpowiedź przy każdym stwierdzeniu.

Ustosunkuj się do wszystkich stwierdzeń.

Jeśli się pomylił, wyraźnie przekreśl pierwszą odpowiedź i zaznacz właściwą.

© Copyright for the Polish edition by Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego
00 - 183 Warszawa, ul. Stawki 5/7.
Adaptacja za zgodą Psychological Assessment Resources, Inc. 16204 Nord Florida Avenue, Lutz, Florida 33549

- 1 - zdecydowanie nie zgadzam się
 2 - nie zgadzam się
 3 - nie mam zdania
 4 - zgadzam się
 5 - zdecydowanie zgadzam się

1	Nie należę do osób stale martwiących się.	1 2 3 (4) 5
2	Lubię mieć wielu ludzi wokół siebie.	1 2 3 (4) 5
3	Nie lubię tracić czasu na marzenia.	1 (2) 3 4 5
4	Staram się być uprzejmy(a) dla każdego, kogo spotykam.	1 2 3 (4) 5
5	Utrzymuję swoje rzeczy w porządku i czystości.	1 2 3 (4) 5
6	Często czuję się gorszy(a) od innych.	1 (2) 3 4 5
7	Łatwo mnie rozśmieszyć.	1 2 3 (4) 5
8	Gdy raz znajdę właściwy sposób na robienie czegoś, trzymam się go.	1 2 3 (4) 5
9	Często popadam w konflikty z rodziną i współpracownikami.	(1) 2 3 4 5
10	Potrafię skutecznie mobilizować się, aby załatwić sprawy o czasie.	1 2 3 4 (5)
11	Kiedy znajduję się pod wpływem silnego stresu, to czasami czuję się tak, jakbym miał(a) się rozpaść na kawałki.	1 (2) 3 4 5
12	Nie zaliczam się do osób szczególnie beztróskich.	1 2 3 (4) 5
13	Intrygują mnie formy, które odkrywam w sztuce i naturze.	1 2 (3) 4 5
14	Niektórzy ludzie uważają, że jestem samolubny(a) i egoistyczny(a).	1 2 3 4 (5)
15	Jestem niezbyt systematyczny(a).	1 (2) 3 4 5
16	Rzadko czuję się osamotniony(a) lub przygnębiony(a).	1 2 3 (4) 5
17	Uwielbiam rozmawiać z ludźmi.	1 2 3 (4) 5
18	Uważam, że pozwalanie uczniom na słuchanie kontrowersyjnych poglądów, może im zamieszać w głowach i wprowadzić w błąd.	(1) 2 3 4 5
19	Wolał(a)bym raczej współpracować z innymi, niż z nimi rywalizować.	1 2 3 (4) 5
20	Staram się sumiennie wykonywać powierzone mi zadania.	1 2 3 (4) 5
21	Często czuję się napięty(a) i zdenerwowany(a).	(1) 2 3 4 5
22	Lubię być tam, gdzie się coś dzieje.	1 2 3 4 (5)

Описание опросника CISS

Opis kwestionariusza CISS

Kwestionariusz składa się z 48 prostych stwierdzeń dotyczących różnych zachowań, jakie ludzie podejmują w sytuacjach stresowych. Obok każdego stwierdzenia umieszczone są cyfry od 1 do 5, określające częstotliwość, z jaką dana aktywność jest podejmowana w sytuacjach trudnych, stresowych. Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do każdego stwierdzenia poprzez zakreślenie tej cyfry, która najlepiej określa częstotliwość podejmowanej aktywności. Ponieważ skale składają się z 16 pozycji, osoby badane mogą uzyskać w każdej z nich od 16 do 80 punktów. Kwestionariusz CISS przeznaczony jest w zasadzie dla osób powyżej 18 roku życia (Endler i Parker przygotowali nieco zmienioną wersję kwestionariusza dla młodzieży).

Skala **Styl skoncentrowany na zadaniu (SSZ)** określa styl radzenia sobie ze stresem polegający na podejmowaniu zadań. Osoby uzyskujące wysokie wyniki w tej skali mają w sytuacjach stresowych tendencję do podejmowania wysiłków zmierzających do rozwiązania problemu poprzez poznawcze przekształcenia lub próby zmiany sytuacji. Główny nacisk położony jest na zadanie lub planowanie rozwiązania problemu.

Skala **Styl skoncentrowany na emocjach (SSE)** dotyczy stylu charakterystycznego dla osób, które w sytuacjach stresowych wykazują tendencję do koncentracji na sobie, na własnych przeżyciach emocjonalnych, takich jak złość, poczucie winy, napięcie. Osoby te mają także tendencję do myślenia życzeniowego i fantazjowania. Działania takie mają na celu zmniejszenie napięcia emocjonalnego związanego z sytuacją stresową. Czasami jednak mogą powiększać poczucie stresu, powodować wzrost napięcia lub przygnębienie.

Skala **Styl skoncentrowany na unikaniu (SSU)** określa styl radzenia

sobie ze stresem charakterystyczny dla osób, które w sytuacjach stresowych wykazują tendencję do wystrzegania się myślenia, przeżywania i doświadczania tej sytuacji. Styl ten może przyjmować dwie formy: **angażowanie się w czynności zastępcze (ACZ)**, np. oglądanie telewizji, objadanie się, myślenie o sprawach przyjemnych, sen, albo **poszukiwanie kontaktów towarzyskich (PKT)**. Odpowiednio do obu form stylu skoncentrowanego na unikaniu wyodrębniono dwie podskale - ACZ i PKT. Podskala ACZ składa się z 8 pozycji i pozwala na uzyskanie od 8 do 40 punktów, natomiast podskala PKT ma 5 pozycji i umożliwia zdobycie od 5 do 25 punktów. Pozostałe trzy pozycje wchodzą do skali SSU natomiast nie są włączone do podskal.

Badania kwestionariuszem CISS można prowadzić grupowo lub indywidualnie. Wyniki uzyskuje się dla każdej skali oddzielnie, poprzez sumowanie wag, zgodnie z kluczem.

**Предварительный анализ результатов психологического обследования
к-на Аркадиуша Протасюка и способ его проведения.**

Wstępna analiza wyników badań psychologicznych
kpt. Arkadiusza PROTASIUKA oraz sposób ich przeprowadzenia.

Badania psychologiczne prowadzone są w oparciu o „Kryteria oceny psychologicznej i metody pomiaru w odniesieniu do badań personelu lotniczego” opracowanego przez zespół psychologów Zakładu Psychologii Wojskowego Instytutu Medycyny Lotniczej pod kierunkiem dr Adama TARNOWSKIEGO (kierownik zakładu) i zatwierdzone przez Dyrektora WIML w 2005 r.

Badania sfery emocjonalnej kpt. PROTASIUKA przeprowadzone były w latach 2007-2010 przy pomocy następujących psychologicznych kwestionariuszy:

1. Kwestionariusz Lęku STAI Spielbergera z dnia 30.01.2007 r.
  - X – 1** – lęk stan – 21/1 w przedziale wyników 20 – 80
  - X – 2** – lęk cecha – 24/1 w przedziale wyników 20 – 80
2. Kwestionariusz NEO-FFI z dnia 07.01.2009 r.
  - N** (neurotyzm) – 13/4 w przedziale wyników 0 – 48
  - E** (ekstrawersja) – 35/8 w przedziale wyników 0 – 48
  - O** (otwartość na doświadczenie) – 24/5 w przedziale wyników 0 - 48
  - U** (ugodowość) – 31/6 w przedziale wyników 0 – 48
  - S** (sumienność) – 35/6 w przedziale wyników 0 – 48
3. Kwestionariusz CISS z dnia 11.01.2010 r.
  - SSZ** (Styl skoncentrowany na zadaniu)– 67/8 w przedziale wyników 16 – 80

SSE (Styl skoncentrowany na emocjach) – 31/3 w przedziale wyników 16 – 80

SSU (Styl skoncentrowany na unikaniu) – 54/8 w przedziale wyników 16 – 80

ACZ (Angażowanie się w czynności zastępcze) – 22/7 w przedziale wyników 8 – 40

PKT (Poszukiwanie kontaktów towarzyskich) – 21/8 w przedziale wyników 5 - 25

4. Analizując wyniki badań sfery emocjonalnej stwierdziłem że, kpt. Arkadiusz PROTASIUK należał do osób o pogodnym usposobieniu. Prawidłowo działał w sytuacjach stresowych. Działanie to było przemyślane w dążeniu do znalezienia właściwego rozwiązania. Był osobą kreatywną w rozwiązywaniu problemów. W dążeniu do określonego celu kierował się „zdrową” rywalizacją. W swoim życiu stosował zasadę dobrze wykonanej pracy a nie walki o swoje własne interesy. Znał swoją wartość jako człowiek i operator (pilot). Nie dążył za wszelką cenę do zwrócenia uwagi innych na siebie i swoje działanie. Swoim zachowaniem i postępowaniem nie dopuszczał do gromadzenia w sobie negatywnych emocji.

Ogólna analiza wyników badań psychologicznych nie wykazała żadnych odchyłeń od stanu prawidłowego. Poziom funkcji poznawczych i psychomotorycznych był na bardzo wysokim poziomie. Nie stwierdzono zaburzeń sfery emocjonalnej. Wszystkie parametry mieściły się w przewidzianym normami zakresie.

Jakościowa analiza poszczególnych parametrów kwestionariuszy wykazała tendencje, które w konkretnej, analizowanej sytuacji ekstremalnej mogły mieć wpływ na zachowanie i sposób podejmowania decyzji przez kpt. PROTASIUKA w ostatniej fazie lotu (skala ugodowości w kwestionariuszu NEO-FFI).

Zaistniała sytuacja ekstremalna na pokładzie samolotu w odniesieniu do ogólnej wrażliwości psychicznej (na podstawie

PROTASIUKA w ostatniej fazie lotu (skali ugodowości w kwestionariuszu NEO-FFI).

Zaistniała sytuacja ekstremalna na pokładzie samolotu w odniesieniu do ogólnej wrażliwości psychicznej (na podstawie wywiadu rodzinnego i środowiskowego, mojej osobistej 21 letniej znajomości, wyników badań kwestionariuszem KDBT – J. Strelau) kpt. PROTASIUKA, prawdopodobnie mogła mieć wpływ na sposób przeciwstawienia się zewnętrznym dystraktorom.

Dr n. med. Marian MACANDEK

Psycholog Kliniczny